

Dwaalgast in het graan

DE STEPPEKIEKENDIEF IN VIER SEIZOENEN

Ben Koks
& Elvira Werkman

KNNV Uitgeverij

INHOUD

Zomer

- Van dwaalgast tot pionier 11
- Terug in de tijd 14
- Van Westerwijtwerd tot Palencia 33
- Mengparen 41
- Zoeken naar een speld in een hooiberg 57
- Expeditie Finland 70
- De steppes en rivieren van Kazachstan 83
- Wat staat er op het menu in de zomer? 95
- Van Omsk tot Moskou 103

Winter

- Overwinteren in India 129
- Avonturen in de Sahel 141
- Waar in Afrika overwintert de steppekiekendief? 157
- Overwintering ten noorden van de Sahara 172
- Winterse maaltijden 183

Migratie

- Trektellen en ringen 189
- Expeditie Malta 198
- Zendervogels 208
 - Kazachstan 215
 - Finland 221
 - Turkije 234
 - Malta 237
 - Tsjechië 240
- Wat de zendervogels ons lieten zien 244

Nawoord

- Op reis met de steppekiekendief in alle seizoenen 251
- Dankwoord 262
- Bibliografie 265
- Steppekiekendief in andere talen 277
- Hoe zien wij toekomstig onderzoek 279

Dwaalgast in het graan

• Westerwijtwerd •

juni 2017

Door oude boogramen turen we over een zee van wintergerst in de eeuwige Groningse wind. Wintergerst, met kafnaalden als lange haren, een van de sierlijkste graansoorten. Als de wind ermee speelt, golven de kleuren door het veld, van blauw en groen tot rossig en goudgeel, verderop in het seizoen. En in de avondzon krijgen alle aren een gouden randje, de *golden raand*, zoals we dat in Groningen noemen.

Precies in die gouden vlakte, met graanmolen, watermolen en kerktoren van het dorp Westerwijtwerd als decor op de achtergrond, broedt een paartje steppekiekendieven. Van alle plekken in West-Europa waar ze hadden kunnen broeden, kozen ze juist dit graanveld van boer Bos op het Groningse Hogeland. Boer Bakker is een buurman en het geluk wil dat hij een twaalf meter hoge toren op zijn erf heeft, met zicht op het gouden graanveld. Dat komt, boer Bakker is al twintig jaar geen boer meer, hij besloot destijds de boel te verkopen en zijn eigen lusthof te creëren. Slingerpaadjes, rozen, muurtjes en torentjes. Er klinken kneutjes, putters, grasmussen, spotvogels en af en toe de hoge kreet van een ijsvogel.

Vanuit de hoogste toren zitten we eersterangs en overzien het hele spel. We zien hoe de lichtgrijze, slanke steppekiekman heerst over het veld. Hoe hij een vast struikje heeft waar hij graag onder zit en van waar hij zijn koninkrijk overziet. Hoe hij opvliegt als zwarte kraaien hem irriteren en hij ze eventjes het veld uit bonjourt. We zien hoe hij laag over het veld speurt naar voedsel en bij een aanval versnelt en een duikvlucht maakt. Krachtig als een havik, wendbaar als een sperwer. Een van de melkveehouders in de buurt heeft hem zelfs

gesignaleerd in zijn loopstal tussen de koeien, hij dacht eerst dat het een 'hele snelle meeuw' was die de mussen opjoeg.

We zien hoe hij de ene na de andere prooi brengt naar zijn vrouwtje. Steeds hetzelfde ritueel, ze weten wat ze aan elkaar hebben: hij roept haar, zij antwoordt, komt omhoog uit het graan, even samen cirkelen in de lucht, zij onder, hij boven, en dan, hop... een flits van een seconde zweeft de vogel of muis daar in het luchtledige tussen man en vrouw. Dan vangt zij de prooi behendig op met een klauw en brengt 'm naar het nest.

Ondertussen broeden twee paar bruine kiekendieven in hetzelfde perceel, vliegen haviken over, wespdieven en zelfs een keer een vale gier. We spieden door de boogramen, noteren wat we zien en af en toe dwalen onze gedachten af. Waar zouden ze geboren zijn, deze twee nomaden, deze nieuwe broedvogels voor ons landje? Waarom hier? Hoe ziet hun oorspronkelijke broedgebied eruit? Zullen ze vaker komen? Vragen borrelen op. De eerste ideeën voor een boek.

En zo is het begonnen, onze onderzoeksreis naar de steppekiekendief.

Van dwaalgast tot pionier

Je kon erop wachten, vroeg of laat zou er ergens een nest van steppekiekendieven in West-Europa opduiken. Tot een jaar of twintig geleden stond de steppekiekendief als zeldzame dwaalgast te boek, maar meer en meer liet deze slanke, sierlijke roofvogel zich noteren op trektelposten in ons land en elders in Europa. In razendsnel tempo werd het een jaarlijkse bezoeker én een spectaculaire nieuwe broedvogel. Van dwaalgast tot pionier. Een raadselachtige soort. Waar komen ze zo plotseling vandaan? En waarom gaan ze hier broeden? Zoals de naam al doet vermoeden: van oudsher broeden ze in een omgeving met steppes, op weidse vlaktes in het oosten van Rusland en Kazachstan. Voor zover we weten strekt het broedgebied vandaag de dag een stuk verder dan dat en reikt het van Noord-Europa tot aan China.

Uitgerekend Groningen koos deze bijzondere nomade uit om een eerste legsel in West-Europa te beginnen, wat het dorp Westertwijdwerd heel even tot wereldnieuws maakte dat jaar. Het dichtstbijzijnde bekende nest bevond zich op dat moment 2500 kilometer verderop, in Finland. Toch was Groningen niet zo'n gekke keuze van deze nieuwkomers. Met een beetje fantasie kun je de uitgestrekte Groningse graanakkers en kwelders ook wel als onze eigen prairies beschouwen. En het is natuurlijk de provincie die bekendstaat als het bolwerk van de andere drie soorten kiekendieven, nergens anders in ons land tref je grauwe, bruine én blauwe kiekendief tegelijk als broedvogel. Het Groningse kiekendievenland, waar een heel leger aan vrijwilligers, boeren en onderzoekers elk broedseizoen weer paraat staat om samen nesten te beschermen, en tot voor kort ook lobbyde om natuur in boerenland beleidsmatig een degelijke basis te geven. Kiekendieven, veldleuweriken, gele kwikstaarten en kwartels profiteerden hiervan. En dus ook de steppekiekendief, zo bleek.

En bij dat ene nest van steppekieken in West-Europa bleef het niet, ook andere landen konden de soort aan hun broedvogellijst toevoegen. Tot nu toe zijn er succesvolle broedsels bekend uit Spanje (2019), Nederland voor de tweede keer (2019), Tsjechië (2020) en Frankrijk (2020). De eerste aanwijzingen dat er interessante ontwikkelingen gaande waren kwamen uit Finland, waar de steppekiekendief sinds 2003 jaarlijks broedt in wisselende aantallen.

Wat tot nu toe opvalt, is dat het bij deze pionierende broedparen vaak om relatief jonge vogels gaat. Zo waren de man en vrouw van het nest in Westerwijtwerd, 2017, beide pas twee jaar oud (in hun derde kalenderjaar). Jonge vogels die nog geen historie hebben opgebouwd met een bepaalde regio en daardoor (nog) niet plaatstrouw zijn. Uit onderzoek aan grauwe kiekendieven weten we bovendien dat broedsucces en geslacht deels een rol spelen bij het al dan niet terugkeren naar een bepaalde broedplek. Zo zijn grauwe kieken sneller geneigd naar een plek terug te keren als ze er succesvol gebroed hebben en daarnaast zijn mannetjes plaatstrouwer dan vrouwtjes. Maar of dit bij steppekiekendieven ook zo werkt is niet bekend. Deze soort gedraagt zich sowieso op vele vlakken anders dan de andere drie soorten kiekendieven. Nomadischer, stormachtiger, brutaler, ongrijpbaarder, raadselachtiger.

Zo keken we naar het mannetje bij Westerwijtwerd dat de ene na de andere prooi bij zijn vrouwtje afleverde. Aan alles kon je zien dat dit paar ondanks hun jeugdige leeftijd perfect op elkaar was ingespeeld. Toen we later nauwkeuriger naar de menukaart keken, mede dankzij de hulp van een aantal fotografen en een filmer, maar vooral ook door het verzamelen van prooiresten en braakballen, zag je een beeld dat anders is dan bijvoorbeeld bij een grauwe kiekendief. Het steppekiekmannetje bracht met een welhaast grote achteloosheid de ene na de andere boerenzwaluw bij de jongen. Af en toe zat er een huiszwaluw tussen, veelvuldig huismus, vink, merel, en ook soorten van sloten zoals kleine karekiet, blauwborst en rietgors. Wat er op het menu staat bij een paartje kiekendieven vertelt veel over het omliggende landschap. In dit geval lees je af: rommelige boerenerven, sloten, struweel, akkers en grasland. En toen het moment kwam dat de boeren – doorgaans simultaan – de intensief gebruikte graslanden gingen maaien en injecteren met mest, ving het mannetje steppekiek de ene na de andere verdoofde veldmuis. Precies hetzelfde opportune

gedrag dat je bij andere kiekendieven en ook buizerds, torenvalken, blauwe reigers, kleine mantelmeeuwen en kokmeeuwen ziet. Niks onderscheidend, wat dat aangaat. Maar als je hoort dat dit steppekiekmannetje gewoon dwars door de loopstal van een melkveehouder joeg en razendsnel zwaluwen pakte, dan besef je dat we hier te maken hebben met een ander kaliber kiekendief. Eentje met sperwerallures. Mogelijk veel meer een vogeljager dan alle andere kiekendieven, die toch vooral bekendstaan om hun veldmuizenmenu. En als je dáár over nadent, dan besef je dat dit consequenties moet hebben voor de keuze van broed- en overwinteringsgebieden en de route die gevolgd wordt tijdens de trek.

Wat weten we eigenlijk van de steppekiekendief? Duik je de literatuur in, dan kom je een verrassend korte lijst aan publicaties tegen. Verrassend kort als je die vergelijkt met die van grauwe of bruine kiekendief bijvoorbeeld. De soort is dan ook niet eenvoudig te onderzoeken, als je bedenkt dat het bolwerk van broedgebieden op de Russische steppes ligt en de overwintering 'ergens' in Afrika en India plaatsvindt. Niet de meest toegankelijke gebieden. In Groningen kun je nog bij toeval op een nest stuiten, want er lopen ruimschoots kiekendieftellers rond, maar ga er in Rusland maar aan staan. Toch wilden we – met de weinige informatie die voorhanden is – een boek maken. Want: weinig informatie kan wel degelijk waardevolle details bevatten. Spannend ook. Vooral de verhalen die het dozijn steppekiekendieven met een zender op hun rug ons nu al vertellen, geven een spectaculair beeld. Tel daarbij op de veldverhalen uit het verleden van onderzoekers en vogelaars, en niet te vergeten onze eigen waarnemingen en avonturen in het veld, in binnen- en buitenland: sinds 2017 jagen we de steppekiekendief na en proberen we deze ongrijpbare vogel met onze verrekijker te vangen. Nieuwsgierig en met allerlei vragen. Zal hij nog een keer in ons land broeden? Hoe zou het er in de oorspronkelijke broedgebieden uitzien? Waarom die opmars in West-Europa, blijvend of tijdelijk? Waar overwinteren ze? En nog zo wat vragen. We gingen op zoek en zochten het uit.

Reis met ons mee door de tijd, over drie continenten. Als een dwaalgast, als een steppekiekendief.

Terug in de tijd

vroege waarnemingen

We gaan even terug naar het jaar 1952. Zo opgetogen als wij in Nederland waren over ons Groningse spektakel in 2017, zoiets heeft vogelaar Joachim Scheven in 1952 vast ook gevoeld. Deze jonge, Duitse biologiestudent had de zomer van zijn leven toen hij niet een, maar zelfs twee nesten van steppekiekendieven ontdekte vlak bij zijn woonplaats. In een Duits ornithologisch tijdschrift doet hij naderhand uitgebreid verslag met een artikel van dertien pagina's lang, getiteld: 'Über ein Brutvorkommen von Steppenweihen am Conventer See bei Doberan'. Misschien wel de best beschreven broedgevallen ooit. Met kennis van zaken, foto's en al bijgevoegd, geeft de dan 20-jarige Joachim Scheven een beschrijving van het hele avontuur van de twee nesten op amper honderd meter van elkaar. Zeer nauwkeurig, wat maakt dat er geen enkele twijfel over hoeft te bestaan of het hier al of niet om steppekiekendieven gaat. Het is de eerste Europese broedplek waarvan zowel foto's als museale bewijsstukken in de vorm van opgezette vogels zijn overgeleverd.

Het was in een rietkraag aan het Conventermeer, zó dicht bij de Oostzee dat je er de zilte lucht kunt ruiken. Dit meer, een natuurgebied, ligt in het noorden van de deelstaat Mecklenburg-Voor-Pommeren, een Noord-Duitse streek met de meeste meren (2200!) van alle deelstaten. Joachims verhaal begint al in de winter van 1951/1952. Hij bezoekt geregeld het natte gebied om vogels te kijken en het valt hem op dat er een rare 'blauwe kiekendief' tussen de normale blauwe kieken vliegt. Een opvallend lichtgekleurde vogel en op zeker moment zijn het er zelfs twee. Hij bestempelt ze op dat moment als 'abnormale blauwe kiekendiefmannen'. Dat kiekendieven zich er

de hele winter ophielden was overigens niet gek, want op de hoger gelegen, drogere delen 'wemelde het van muizen en spitsmuizen die bijna bij elke stap vlak voor je wegschoten in hun holen'. Dan wordt het april, de grauwe kiekendieven keren weer terug uit hun overwinteringsgebieden. Vanaf dat moment ziet Joachim elke keer als hij het gebied bezoekt een 'abnormaal gekleurd mannetje blauwe kiekendief'. Ook Heinrich Thorbeck (1901-1980) uit Doberan ziet de vogel. Als sport- en biologieleraar aan het gymnasium in Doberan en oprichter van de lokale vogelvereniging is hij een bekende in de streek. Joachim heeft nog les van hem gehad, en wie weet hebben de vogelexcursies van Thorbeck hem geïnspireerd, want na het behalen van zijn diploma in 1950 is Joachim in Rostock biologie gaan studeren. Samen bestuderen ze de kiekendieven aan het Conventermeer en ze vinden dat ook een van de vele vrouwtjes grauwe kiekendief er anders uitziet dan de andere. Groter en lichter van kleur, zo lijkt het. Vanaf 15 april beginnen de grauwe kiekendieven aan de nestbouw, op verschillende locaties in overwoekerd riet dan wel liesgras op zeer natte ondergrond. En een week later treffen ze de 'abnormale blauwe kiekendieven' wat verderop, in deels overstroomde weiden slepend met nestmateriaal naar een plek tussen kniehoog rietgras.

Omdat Joachim de zes weken erna druk is met studie en stage, kunnen de vogels al die tijd rustig hun gang gaan zonder pottenkijkers. Pas op 25 juni is onze student weer in de gelegenheid om een kijkje te nemen bij zijn 'abnormale blauwe kieken', zoals hij ze zelf steeds blijft noemen. De weiden zijn nog steeds nat en het rietgras is opgeschoten tot 1,70 meter en in volle bloei. En daar ontdekt hij het nest, met vier jongen erin. Zo in de buurt van het nest kan hij eindelijk het alarmerende mannetje beter bekijken, wat hij later bespreekt met Thorbeck, die alles in het gebied ook nog steeds nauwlettend volgt, en samen komen ze tot de enige conclusie: het moet hier gaan om een volwassen man steppekiekendief. Zo zeker als ze over de man zijn, zo veel twijfels geeft het vrouwtje. Maar na haar goed te hebben kunnen fotograferen in de lucht zijn alle twijfels weg: een volwassen vrouwtje steppe.

Dan volgen uren van observaties. Gewapend met zijn fotocamera installeert Joachim zich in het hoge gras, van waaruit hij precies zicht heeft op het nest drieënhalve meter verderop. Het vrouwtje cirkelt eerst wat opgewonden twintig meter boven het nest, af en toe klinkt een diep *gugugugu* en als ze daalt, stoot ze een korte alarmroep uit:

kiek! Daarop verheffen vier jonge kopjes zich in het nest: *psieh-psielie-psielieh*, roepen de vier, en het vrouwtje scheert vlak boven Joachims hoofd. Hij denkt er onzichtbaar te zitten, maar het lijkt erop dat zij hem wel degelijk doorheeft. Dan wordt ze afgeleid door de komst van het mannetje, ze roept naar hem: *zieh-zieh*. De man komt een prooi brengen, maar pas een uur na de prooiovergave durft het vrouwtje ermee naar het nest en als Joachim het op beeld wil vastleggen, vliegt ze meteen verschrikt weer op door het harde sluitergeluid van de camera. (Zo zie je maar weer welk een verstoring nestfotografie geeft – hoewel de camera's van toen niet te vergelijken zijn met nu.) Joachim besluit toch rustig te blijven zitten zonder verder camerageluiden te maken en pas twee uur later lijkt het vrouwtje weer tot rust te zijn gekomen. Tegen die tijd sleept het mannetje de ene na de andere muis aan, volgens het ooggetuigenverslag (hier zijn dus geen foto's van). En dan ziet hij hoe het vrouwtje, na alle stress, heel even haar ogen sluit, zittend tussen haar jongen.

Het mannetje verschijnt niet of nauwelijks bij het nest, hij geeft telkens de prooi aan het vrouwtje dat het voeren verder op zich neemt. Als hij niet aan het jagen is, dan rust hij op zijn favoriete grenspaaltje of in een struik. Daarmee was het mannetje voor Joachim veel heimelijker dan het vrouwtje, dat hij de hele tijd kon observeren. En dus schreef hij later: 'Wie sollte ich ahnen, dass er nicht immer ein und derselbe war?'

Want er bleek dus nog een tweede man en vrouw in het spel! Op 29 juni ontdekt Joachim het tweede nest, op honderd meter afstand van het eerste. Beide nesten liggen ten zuiden van het meer, in anderhalf meter hoog rietgras, op zo'n 150 tot 250 meter afstand van de weg richting Nienhagen. Het mannetje van het tweede nest is een stuk agressiever dan de andere en probeert de student aan te vallen, waarbij hij een onheilspellende alarmroep uitstoot: *gigigikirrrk-gigigikirrrk*. Verder lijkt het nest in alle opzichten op het andere nest, ook hier vier gezonde jongen: twee zoons en twee dochters. Bij de dames zijn al de sterkere snavel en dikkere poten te zien en ook hun ogen verklappen het geslacht, de iris van de ogen heeft al een diepbruin tintje gekregen. Alle acht jongen krijgen een aluminium ringetje om van de Vogelwarte Hiddensee.

Prachtig, acht jongen, twee nesten. Maar er waren wel zorgen. Want, zo schrijft Joachim: 'Leider drangen die Sensen der Heumacher von Tag zu Tag näher zu den Horsten vor.' Hooiers met zeisen! Ook vandaag de dag zijn we bang voor grote maaimachines of combines die nesten in boerenland kapot maaien, waarvoor de simpele, goed functionerende oplossing is bedacht van een rol stevig kippengaas om het nest, als het om kiekendieven gaat – kooibeschermt. Er zijn hele werkgroepen met betaalde krachten en vrijwilligers voor opgetuigd, want er bestaat immers een wettelijke verplichting om nesten te beschermen, zodra een nest is ontdekt. Alles altijd in goed overleg met de boer. Maar terug naar 1952, naar Joachim Scheven die de hooiers dichtbij hoort komen. Onheilspellende geluiden van oprukkende maaimachines en hooiwagens brommen door de rietkragen. Kennelijk is er geen sprake van om hen aan te spreken en te vragen of ze de omgeving van de nesten ongemoeid kunnen laten. Niets van deze afwegingen lees je terug in het artikel, enkel de bezorgdheid en deze enkele zin: 'Dass man sie schonen würde, schien mir von vornherein ausgeschlossen.' Hij denkt dus niet dat er met de hooiers te overleggen valt. (Vergeet hierbij niet dat het ging om arbeiders van de collectieve boerderijen in de voormalige DDR-tijd.) En dus neemt hij na rijp beraad de vergaande beslissing: hij neemt de jongen mee naar huis. Hoewel dat in Joachims ogen misschien helemaal niet zo'n vergaande ingreep was, want hij had vaker roofvogels thuis om op te kalefateren. Valken, buizerds en raven. Maar kiekendieven waren wel nieuw voor hem.

En zo bevinden op de avond van 1 juli 1952 Joachim en zijn steppekiek-jongen zich samen onder één dak. Het was gelukt om zeven van de acht jongen te vangen, eentje liet zich niet grijpen, mogelijk al van slag door het lawaai van de maaimachines. Joachim had thuis voor de eerdere roofvogelopvang al een constructie gemaakt: in een van de kamers een stuk van zes vierkante meter afgezet met een gazen zijwand, de vloer bezaaid met restanten van oude kauwennesten. In een hoek een schaal met water en in een andere hoek een rugzak met hooi, wat als nest moest functioneren. De zeven jongen snappen meteen de bedoeling en kruipen erop, dicht tegen elkaar aan, alsof ze altijd al samen op het nest hadden gezeten. Tot halverwege de volgende dag bleven ze zo samen op het nest, totdat de zon het dak en de rest van het huis begon te verwarmen en de jongen begonnen rond te scharrelen in hun kamer. Kennelijk was het gaas toch niet zo stevig bevestigd, want toen hij 's middags de jongen voor het eerst wilde

gaan voeren, ontdekte hij dat er drie ontbraken. Die waren ontsnapt, maar hij vond ze al gauw weer terug. Het voeren bleek nog wel een kunstje, ze wilden natuurlijk niet meteen iets van hem aannemen, maar nadat hij ze een voor een in de hoek had gedreven, kreeg hij er al gauw wat stukken mager rundvlees in. Het viel hem op hoe verschillend ze waren in gedrag en in geluid – nu al individuele karakters. Maar ondanks hun geruzie overdag kropen ze 's avonds gewoon weer samen op het nest, gebroederlijk naast elkaar.

Vier weken lang heeft Joachim zijn zeven jonge steppekieken verzorgd, wat hem gemiddeld 70 gram vlees per jong per dag kostte. Eentje liep op een gegeven moment een breuk aan de vleugel op, een vrouwtje dat hij vanaf dat moment apart zette. Van de andere zes liet hij er vier vrij. Krachtig vlogen ze weg, drie mannetjes en een vrouwtje. Om ze te leren jagen had Joachim thuis in de kooi prooien in de lucht geworpen. Ook vloog er wel eens bij toeval een zangvogel in de kooi, een geelgors bijvoorbeeld, die moeiteloos gegrepen werd. Helaas zullen we nooit weten wat er van de jongen is terechtgekomen in de vrije natuur, voor zover we weten zijn hun ringen nooit teruggemeld.

En wat gebeurde er met de drie overgebleven jongen? Die zijn overgedragen aan het Natuurhistorisch Museum in Waren (Müritz). 'De laatste drie kiekendieven werden om economische en persoonlijke redenen niet meer gevoed, maar overgedragen aan de heer Bartels in Waren,' aldus Thorbeck in een korte mededeling in *Journal of Ornithology* (1952). Deze heer Bartels heeft een mannetje en een vrouwtje – beide wat achtergebleven in hun ontwikkeling – geprepareerd voor de museumverzameling en het vleugellamme vrouwtje is nog enige tijd verzorgd door de hoofdpreparateur. Dit gebeurde overigens vaker, preparateurs die jonge beesten wat langer hielden omdat de veren dan beter volgroeiden en de vogels er mooier uitzagen, en daarmee in opgezette vorm langer meegingen. Maar dit terzijde.

En Joachim? Die maakte zijn studie biologie af, werkte onder andere voor Konrad Lorenz in Buldern, Westfalen, en was daarna jarenlang missionaris in Tanzania. Na zijn terugkeer naar de Bondsrepubliek richtte hij een particulier instituut op, gewijd aan de verspreiding van het creationisme (scheppingsleer).

Het jaar 1952 bleek een uitzonderlijk jaar. Niet alleen aan het Conventermeer nestelden steppekiekendieven, ook op de Zweedse eilanden Öland en Gotland broedden zes paar in totaal, en op het Duitse Noordzee-eiland Norderney waarschijnlijk een paartje. Op Norderney is geen nest gevonden (mogelijk ook niet naar gezocht), maar wel bracht een bezoeker van het eiland een nog niet vliegvlug jong vrouwtje binnen bij de plaatselijke vogelwacht, op 20 juli 1952 (Goethe & Ringleben, 1953). Bedenk hierbij dat rond half juli veel jongen nog in een soort 'flapfase' zitten, vliegen kun je het bijna niet noemen, maar daardoor kunnen jongen bijvoorbeeld wel door harde wind gemakkelijk tientallen tot zelfs honderden meters van het nest terechtkomen. Zo kan het dit jonge vrouwtje ook zijn vergaan. De vogelwachters namen haar onder hun hoede en voerden haar muizen, mussen en jonge konijnen, die ze gretig aannam. Overigens was in die jaren de grauwe kiekendief daar de talrijkste van de drie soorten kiekendieven op de Waddeneilanden – vind daar maar eens een steppekiekendief tussen, laat staan een nest. Zelfs geoefende vogelwachters konden gemakkelijk een broedpaar over het hoofd zien.

Ook op die Zweedse eilanden was het niet zo eenvoudig om te zeggen om hoeveel nesten het precies ging. Ging het om vijf, zes of misschien wel zeven nesten? Lundevall en Rosenberg deden er een paar jaar later verslag van tijdens een groot internationaal congres voor zo'n vijfhonderd collega-ornithologen, die uit alle windhoeken van de wereld naar Basel in Zwitserland waren gekomen. Niemand minder dan Sir Arthur Landsborough Thomson was de congrespresident, een man die een van de grondleggers is van het vogelringen in Groot-Brittannië en vervolgens bijna drie decennia leider was van het Ringing Committee van de Britse vogelbescherming (BTO). Op dat congres maakten dus de Zweedse ornithologen Carl-Fredrik Lundevall en Erik Rosenberg goede sier met het spektakel van zomer 1952 op Öland en Gotland. In hun aangeleverde artikel (Lundevall & Rosenberg, 1955) spreken ze, voor wat Scandinavië betreft, van een 'influx between April 29th and the middle of May'. Naar schatting vliegen die eerste dagen zo'n vijftien steppekiekendieven rond in Denemarken, Zweden en Finland. Het heeft iets met het weer te maken, zo denken de Zweedse ornithologen. Na een lange periode van koud en nat weer in de Baltische Staten was er op 29 april ineens een opklaring en een zucht warme wind blies vanuit de Zwarte Zeeregio richting de Baltische Staten, zó de Oostzee over naar Scandinavië. Vervolgens

1. Noordwijk. Volwassen vrouwtje geschoten op 23 april 1866 in de duinen van Noordwijk, eerste geregistreerde steppiekiekendief van Nederland (@Naturalis, inv. nr RMNH.AVES.191561).

2. Duitsland, 14 juni 1901. Vrouwtje steppiekiekendief (rechts) geschoten in Ismaning, Beieren, afkomstig van Anton Fischer. Het tweede kalenderjaar mannetje (links) is geschoten nabij Kluppenheim, exacte datum en historie onbekend, maar zeker vóór 1912. (© Bernd Fickert, Museum Wiesbaden, inv. nrs MWNH-AV-000520 (rechts) en MWNH-AV-000393 (links))

3. en 4. Juvenielen (man en vrouw) geschoten op resp. 23 en 26 augustus 1935 bij Werkhoven, Utrecht. Hun genetische verwantschap wordt nader onderzocht. (©Naturalis, inv. nr. RMNH.AVES.31601 (foto 3, man, 23 aug) en RMNH.AVES.6921 (foto 4, vrouw, 26 aug))

9. Saarikoski, Siikajoki, Finland, 14 juli 2018. Karakteristieke houding van een pas uitgevlogen jonge steppekiek op een kapvlakte. De kleur van steppekiekendieven is minder roodbruin dan bij grauwe kiekendieven van dezelfde leeftijd. Dit is een dochter van zenderkiek Selja. (©Ari-Pekka Auvinen)

11. Dobřichov, Tsjechië, 7 juli 2020. Tweede kalenderjaar mannetje vlak bij nest in koolzaad. De vogel was nog geen tien maanden toen hij begon aan zijn eerste legsel. (©Jan Studecký)

10. Finland, 1 juli 2018. Aan de gevlekte, 'gebroken' iris van Selja is te zien dat dit vrouwtje steppekiekendief op het moment van vangen minimaal 7 jaar was. (©Taavetti Rautio)

12. Dobřichov, Tsjechië, 24 juli 2020. Deze pas uitgevlogen steppekiekendief, geboren in een Tsjechisch koolzaadveld, oefent zijn jaagtechniek op de hazen. (©Jan Studecký)